

MORMINTE ȘI OPERE COMEMORATIVE ALE EROILOR NEAMULUI DIN JUDEȚELE HARGHITA ȘI COVASNA

Drd. Marian NENCESCU*

Întoarcerea la eroi

La 8 septembrie 1994, Armata Română dezvelea o placă de marmură pe fațada primăriei din municipiul Sfântu Gheorghe, județul Covasna, în memoria sacrificiului ostașilor care au eliberat orașul de sub ocupația horthystă. Se împlineau 50 de ani de la acel eveniment. Cu același prilej fusese renovat și monumentul închinat locotenentului David Păiuș, de la Arcuș. Acesta făcuse parte din Divizia 1 Vânători de Munte și murise, la 7 septembrie 1944, în luptele pentru cucerirea cotei 620,2 din apropiere. Dacă la ceremonia religioasă de la Arcuș participaseră doar câțiva foști camarazi de arme, văduva și fiica eroului și, evident, reprezentanți ai unității de vânători de munte din localitate, la festivitatea din 8 septembrie, din centrul orașului Sfântu Gheorghe, asistența părea la fel de redusă.

Ca ziarist militar am pus întrebări. Răspunsurile, ocolite și reținute, nu m-au convins. Nu puteam atunci înțelege reținerea, poate chiar grija autorităților, de a nu exagera cu o ceremonie publică de cinstire a eroilor, de a nu supăra, de a nu „face valuri“. La fel de enigmatică părea însă lipsa de reacție a publicului. Se părea că totul era pus sub un clopot de tăcere. Chiar și cei care vorbeau românește stăteau parcă mai la margine, vădit reținuți. Era un semn de întrebare pentru un oaspete nou venit. De atunci am avut ocazia să intru în nenumărate rânduri în contact cu localnici din județele Harghita și Covasna, cu militari, jurnaliști, istorici, arhiviști și preoți, cu reprezentanți ai autorităților publice locale. Reacția diferea în funcție de temperament, de gradul de educație, dar avea un numitor comun:

* Șef Serviciu *Tradiție-Educație* la Ministerul Internelor și Reformei Administrative.

fiecare etnie să-și vadă de eroii săi, ca să ne păstrăm în limitele temei abordate acum. Așa să fie oare?

De la „cultul morților“ la „cultul eroilor“

Cultul eroilor a apărut în Antichitate. Obiceiul ca șefii militari să fie înmormântați cu onoruri specifice este foarte vechi. De regulă, ceremonialul funerar includea utilizarea carului mortuar, împodobit cu panglici și ghirlande, a cortegiului alcătuit din foști camarazi ai defunctului, dar și bocitoare ori femei care împărțeau apă, miere și vin asistenței. Toate aceste ceremonii aveau darul de a asigura defunctului un acces cât mai lesnicios spre „ținutul lui Hades“, acolo unde ajungeau doar „cei mai viteji, drepți și vrednici dintre eroi“. Anticii asociau ținutul morților cu „insulele fericirii, ale norocului și păcii“, respectiv Câmpiile *Elizee*.

La daci exista obiceiul împodobirii mormintelor – construite sub formă tumulară (motive artificiale de pământ) sau marcate cu „stele“ (stâlpi funerari) cu efigii, epitafuri sau imagini ale decedatului. Unele din aceste morminte, risipite practic în tot arealul carpato-dunăreanopontic, conțin adevărate tezaururi arheologice, piese de mare valoare ce fac faima multor muzee locale dar și din unele capitale europene. Între divinitățile cele mai des invocate la ceremoniile funerare amintim pe frații Dioscuri (Castor și Pollux). Iconografia curentă îi înfățișează călări, înarmați și având deasupra capului un simbol magic – o stea, foarte asemănătoare cu aureolele sfinților creștini. „Stelele“ votive descoperite în Dacia cuprind și o altă imagine frecvent întâlnită, „cavalerul trac“, un fel de „erou“ public în numele căruia se oficiau ceremonii funerare, însoțite de oștețe rituale.

Cu timpul, ideologia cultică s-a materializat și prin construirea unor monumente simbolice închinare memoriei eroilor, purtând denumirea de cenotafuri. Acestea nu conțineau și rămășițele pământesti ale persoanei decedate, ci aveau doar rolul de a perpetua memoria mortului, de a-i ajuta sufletul „să treacă Styxul“. Un astfel de cenotaf este monumentul de la Adamclisi, construit de împăratul Traian în anul 106 e.n. pentru a celebra victoria împotriva „coaliției

barbare“, denumire ce identifica, în mod curent, populația geto-dacă autohtonă. Bogat împodobit cu sigle, trofee și reliefuri, Tropheum Traiani (astăzi reconstruit) este un exemplu de monument cultic, în varianta oficială, promovat de Roma în scopul afirmării supremației militare. De altfel, în același perimetru arheologic se mai află și mormintele a 3.800 de ostași romani, căzuți în luptele din Dobrogea, dar și al unui șef militar (local?), căzut ulterior pe câmpul de luptă.

Odată cu trecerea la religia creștină, locul „cavalerului trac“ și al fraților Dioscuri a fost luat de Sfântul Gheorghe, „dragonoctonul“ (ucigătorul de balaur). În tradiția populară, acest sfânt militar, fost comandant (general) roman în slujba împăratului Dioclețian (303-304 e.n.), convertit la creștinism și decapitat din poruncă imperială pentru curajul de a-și afirma credința în Hristos, a înlocuit modelul imagologic al „cavalerului trac“. De altfel, moaștele sale au poposit inclusiv pe teritoriul românesc, fiind adăpostite temporar, la Mănăstirea Ciolanu, județul Buzău. Sub flamura Sfântului Gheorghe au dus jertfa martirajul Constantin Brâncoveanu și cei patru feciori ai săi, împreună cu sfetnicul Ianache, Mircea cel Bătrân și marele voievod Ștefan cel Sfânt al Moldovei, care și-a înscris pe flamurile sale de luptă efigia sfântului, alături de chemarea: „O, tu, luptătorule și biruitorule, mare Gheorghe, tu care ești în nevoi și nenorocire mare, ajutor primește și de la noi această negociere, a smeritului tău rob, domnul Ioan Ștefan Voievod“.

Sfinții creștinătății și martirii neamului

Sub ocrotirea divină a sfinților creștini, toți eroi neamului, de la cei 48 de eroi martiri ai trupelor de pompieri, căzuți în luptele din București, la 13 septembrie 1848 și înmormântați la 15 septembrie la Biserica Sfântul Gheorghe „Farmazon“ de pe fostul Pod de Pământ (actual, Calea Plevnei), continuând cu miile de eroi de la Plevna, Grivița și Smârdan, din Războiul de Independență (1877-1878), și cu ostașii care s-au avântat „ușori ca șoimul ce zboară de pe munte“, pe crestele Carpaților, în Sfânta zi de Duminică, 15 august 1916, ca să-i elibereze pe frații ardeleni.

Ei și-au adus jertfă de sânge, sfidând moartea și pe vrăjmași deopotrivă, înscriind răsunătoare pagini de istorie. Fără sacrificiul lor nu am mai fi recunoscut, poate, monumentul înălțător al Marii Uniri, „izbânda dreptului și a dreptății“ cum o numea Nicolae Iorga. Tributul de sânge pentru victoria finală, consemnat în documentele oficiale, este cutremurător: peste 800.000 eroi – morți, răniți, dispăruți. Istoricul militar Nicolae Ciobanu avansează chiar cifra de 900.000 victime, în fapt peste 33% din efectivele mobilizate la începutul războiului. Acesta a fost prețul de sânge al Unirii.

Cinstirea eroilor – o reparație morală

După Primul Război Mondial țara întreagă era un cimitir. Iată cum descrie revista „Cultul eroilor“ acele vremuri: „Pe câmpii, în crânguri, prin sate, prin munți sau pe un platou neted se isca câte o cruce cioplită primitiv, atât cât îi mai rămăsese unui camarad grăbit să o ridice. Iar la căpătâi era un nume șters ca un izvod și un mănunchi de flori de câmp...“¹.

Ca urmare a faptului că mulți săteni trecuseră la arăturile de primăvară, trăgând brazdă direct peste morminte, de teamă să nu le rechiziționeze statul pământurile, Marele Stat Major a ordonat (O.St.M. nr. 5262/1919) ca toți jandarmii rurali să ia de urgență măsura „identificării tuturor mormintelor și a îngropării creștinește a osemintelor risipite“. Această dispoziție, adusă la îndeplinire împreună cu preoții și învățătorii de la sate, a constituit prima îndatorire publică ce a revenit autorităților recent instalate în teritoriul unit al României Mari. Odată cu identificarea mormintelor s-a procedat la adunarea primelor date privind numărul morților. Jandarmii rurali aveau ordin să ia măsuri severe împotriva celor care nu se conformau. Totodată s-a dispus ca mormintele vremelnice să fie înlocuite prin „opere comemorative durabile“. Misiunea de a coordona această acțiune, a revenit, conform legii, „Societății mormintele eroilor căzuți în război“ (înființată la 12 septembrie 1919), patronată de Regina Maria. Din comitetul director mai făceau parte patriarhul primat

¹ Arhiva Muzeului Militar Național, fond *Cultul eroilor*, dosar 1, f. 1

al României, Miron Cristea, reprezentanți ai Armatei și ai Jandarmeriei, dar și un comitet de doamne, reprezentând ceea ce s-ar putea numi astăzi „societatea civilă“

Ulterior, în 1920, a fost adoptată „Legea pentru cinstirea eroilor căzuți“, având drept obiectiv „identificarea mormintelor și realizarea de lucrări de amenajare și înfrumusețare“. În baza acestei noi legi, au fost înălțate, în toată țara, lucrări de artă pentru eternizarea memoriei ostașilor căzuți pe front. Cu același prilej s-a luat decizia pedepsirii cazurilor de profanare a mormintelor.

La nivelul comunelor rurale s-a instituit „Cartea de aur“, care urma să cuprindă numele tuturor eroilor locali, iar la rândul lor, familiile eroilor urmau să primească o Diplomă specială iar pe case trebuia aplicat „Semnul aducerii aminte“, un medalion din bronz sau de ceramică. Cu acest prilej s-a instituit și sărbătoarea națională Ziua Eroilor, omagiată anual de Înălțarea Domnului (a 40-a zi de la Sfintele Paști).

Timp de peste două decenii, Societatea „Cultul Eroilor“ a ridicat pe tot teritoriul României, cu sprijinul autorităților locale, dar și al unor donatori cu dare de mână, numeroase mausolee, cimitire de război, cenotafuri, alte opere comemorative împodobite cu însemne de război specifice. Lista acestora este impresionantă. Vom aminti doar Arcul de Triumf, Mausoleele de la Mărășești și Focșani, ansamblul de la Târgu Jiu, Crucea de pe Caraiman, dar și alte monumente, astăzi demolate, amplasate la Oradea, Cernăuți etc.

În județele Harghita și Covasna s-au construit, în perioada 1920-1938, următoarele monumente și cimitire de război:

- Cimitirul din municipiul Miercurea-Ciuc, construit în anul 1928, adăpostind mormintele a 1123 militari români și de alte naționalități din Primul Război Mondial (644 identificați, 479 neidentificați); în preajma cimitirului s-a plantat, în 1928, o lizieră de brazi;
- Mausoleul și cimitirul eroilor din Odorheiul Secuiesc, construit pe dealul Cuvăr, în 1929; în fața mausoleului, în partea dreaptă, sunt 8 morminte ale ostașilor români, din Primul Război Mondial, iar în spate sunt 35 de morminte ale ostașilor din Al Doilea Război Mondial;

- Mausoleul de la Toplița (situat la 8 km de oraș spre Borsec) adăpostește osemintele a 771 ostași români din Primul Război Mondial, iar în apropierea acestuia au fost înhumați 3 militari români din Al Doilea Război Mondial;
- Cimitirul din Bilbor, județul Harghita, alcătuit dintr-o groapă comună și alte 60 de morminte individuale; în 1972, elevii de la școala generală din localitate, împreună cu cadrele didactice, au ridicat în cimitirul de la Bilbor o cruce din fier-beton pe care au aplicat o placă de tablă, rudimentar executată, cu următorul text: „Ostași eroi din divizia comandată de generalul Moșoiu – cu jertfa voastră de sânge ați realizat idealul de veacuri – Unitatea Națională“.
- Cimitirul din Pângărați, județul Harghita (la 21 km de Gheorghieni, spre Lacul Roșu), cuprinde mormintele a 132 de militari (unul singur identificat, după cruce, Moldoveanu Iosif); se mai păstrează doar o placă de marmură cu înscrisul „1914-1918 Dănțuraș“, vechea denumire a localității.
- Mormântul soldatului Vasile Moraru, căzut la datorie în august 1916, în satul Porumbenii Mici, județul Harghita; este îngrijit de personalul Haltei CFR Porumbenii Mici.
- Mormântul comun a doi militari români neidentificați, situat în comuna Secuieni, județul Harghita.
- Mormintele din comuna Frumoasa, județul Harghita, situate în curtea bisericii ortodoxe; aici sunt îngropați 5 militari (caporal Benga G. Ioan, caporal Cislaru V. Constantin, soldatul Călăican V. Alexandru, soldatul Schelaride N. Nicolae și soldatul Țintea N. Nicolae).
- Mormintele a 3 militari români, în cimitirul din satul Lunca, județul Harghita.

Recapitulând, în județele Harghita și Covasna au existat până la mijlocul deceniului șapte al secolului trecut, cimitire, mausolee și morminte de război, cu mult mai numeroase decât cele consemnate

în monografiile oficiale. De altfel, o lucrare „clasică“ în domeniu² consemnează prezența, în județul Covasna a 15 monumente (5 românești, între care 2 dedicate lui Nicolae Bălcescu și unul trecerii lui Mihai Viteazul prin secuime – ansamblul monumental de la Sfântu Gheorghe), iar în județul Harghita a 10 monumente (3 românești, respectiv mausoleele și cimitirele de la Miercurea-Ciuc, Odorheiul Secuiesc și Toplița). Istoriografia oficială, din teama de a nu leza etnia majoritară din aceste județe, a evitat „cu eleganță“ orice referire la eroii români. De altfel, însuși termenul de „eroi de război“ era înlocuit cu acela de „luptători antifasciști și pentru libertate și democrație“, iar Ziua Eroilor, a devenit, prin Decretul Consiliului de Stat nr. 117/1974, Ziua de 9 Mai. Abia după Revoluția din 1989 s-a revenit la tradiționala Înălțare, așa cum apare în practica ortodoxă.

În fapt, numărul monumentelor și mormintelor de război acoperă, în județele menționate, practic tot arealul locuit de români. Curțile bisericilor ortodoxe din localitățile Sita Buzăului, Mărtăuș, Zagon, Magheruș, Dobârlău, Teliu și altele, pentru a ne referi doar la județul Covasna, adăpostesc morminte unor eroi de război români.

Același lucru este valabil pentru județul Harghita, cu referire directă la bisericile din localitățile Corbu, Sărmaș, Subcetate, Tulgheș, Sânmartin, Călăuțaș, Dănești, Lunca de Jos etc.

O statistică neoficială, întocmită în 1984 de specialiști de la fostul Consiliu al Culturii și Educației Socialiste, la cererea Ministerului Apărării Naționale, nepublicată, consemnează existența, în județul Covasna, a 2 cimitire din Al Doilea Război Mondial, 5 monumente și 37 morminte ale ostașilor români, iar în județul Harghita 4 cimitire, din ambele războaie, 3 monumente și 95 de morminte.

Cu totul alta este situația atunci când ne referim la starea fizică acestor monumente. Același raport consemnează:

„Majoritatea acestor monumente sunt îngrijite, iar organele publice locale au luat, de-a lungul anilor măsuri de reparare, întreținere și valorificare“.

² Col. dr. Florian Tucă, Mircea Cociu, *Monumente ale anilor de luptă și jertfă*, Ed. Militară, București, 1983.

Cu mențiunea că mormintele la care se face referire aparțin ostașilor de etnie maghiară, foști combatanți în armata austro-ungară sau în trupele horthyste, situația însemnelor de căpătâi și a monumentelor comemorative ale ostașilor români este cu totul alta. Iată câteva constatări: au dispărut însemnele și înscrisurile; au fost modificate, fără aprobare, planurile întocmite de constructori; lipsesc în majoritatea, căile de acces la majoritatea cimitirelor și operelor comemorative, la fel plăcuțele indicatoare.

Se mai semnalează că, în 1975, s-au alocat 70.000 lei pentru restaurarea mausoleului de la Odorheiu Secuiesc, dar „fără un rezultat vizibil“ (s-au făcut lucrări superficiale, zugrăveli și tencuieli de mântuială). Mai grav este că, sub pretextul restaurării, a fost modificată forma și structura inițială a mausoleului și au „dispărut complet“ crucile ostașilor români din Primul Război Mondial. La Bilbor, mormintele individuale au fost distruse, iar în locul însemnelor de căpătâi au fost puse pietre. La Pângărați, crucile ostașilor români sunt în paragină, iar în Frumoasa nici nu mai sunt semne de căpătâi, iar mormintele sunt „ca niște movilițe“. La Tarcău lipsesc plăcile memoriale inițiale, fiind înlocuite cu plăci de beton nefinisat.

Cel mai grav act de profanare a avut loc la cimitirul Odorheiu Secuiesc. În anii 1962 și 1982 a fost spartă ușa de acces, iar osemintele au fost aruncate la gunoi, de unde au fost recuperate parțial.

„Osemintele au fost recuperate și introduse în mausoleu de cetățeni cu frica lui Dumnezeu“ se spune în Raportul menționat, iar aceste fapte se petreceau în plină „epocă de aur“ ceaușistă!

Concluzia o găsim într-o lucrare publicată în 2004³: în județul Covasna există în prezent 72 de monumente comemorative maghiare și 29 plăci comemorative, iar în Harghita 104 monumente și 73 plăci comemorative. Cât despre numărul și starea monumentelor și mormintelor românești, tot ce se poate spune este: jaf și dezolare.

³ Ioan Lăcătușu, *Tendențe de enclavizare a unui spațiu românesc. Covasna-Harghita*, Ed. România pur și simplu, București, 2004.

Eroi ai Internelor căzuți în uitare

La 8 iunie 2000, după îndelungi tratative și stratageme, se dezvelea dezvelit, în comuna Aita Mare, din județul Covasna, primul monument dedicat jandarmilor români din zonă, construit după război. În fapt este vorba de o restituire istorică. În 1921, doi jandarmi din Compania de Jandarmi Sfântu Gheorghe, plutonierul Ioan Tatu și sergentul instructor Iona Grindeanu au fost uciși în timp ce urmăreau un infractor periculos. Asasinii au fost urmăriți, judecați, dar nu au făcut o zi de pușcărie, refugiindu-se în cele din urmă în Ungaria. Șase ani mai târziu, la 2 octombrie 1927, monumentul dedicat jertfei celor doi jandarmi era finalizat și sfințit. În 1940, la retragerea autorităților române era în bună stare, dar odată cu ocupația hortystă avea să fie dezactivat. Reînnodând firul tradiției, monumentul a fost reconstituit, după proiectul inițial, prin strădania jandarmilor covăsneni, fiind amplasat în parcul din fața primăriei locale.

Un alt monument din municipiul Sfântu Gheorghe, situat în fața sediului Inspectoratului Județean de Poliție este dedicat „memoriei polițiștilor trecuți în neființă”. Monumentul a fost inaugurat, în 1996, în prezența P.S. Ioan, episcopul Harghitei și Covasnei, cu prilejul Zilei Poliției. Fără a face o trimitere directă la fapte și întâmplări din istoria recentă a României, din mărturia fostului șef al Miliției Județene Covasna, colonelul (r) Gavril Ardeleanu, monumentul este dedicat inclusiv maiorului Ion Aurel Agache, fost șef al formațiunii economice de la Miliția orașului Târgu Secuiesc, ucis în mod bestial în timpul evenimentelor din decembrie 1989. Mărturiile oficiale semnalează că ofițerul a fost victima unui grup de 5 indivizi de etnie maghiară, care l-au scos din sediul Miliției, l-au lovit fără milă, până la deces. Apoi, cadavrul a fost profanat, fiind expus câteva ore în piața orașului Tg. Secuiesc, timp în care mai multe persoane l-au scuipat și l-au lovit cu picioarele.

Mormântul maiorului Ion Aurel Agache se află în comuna Podul Turcului, din județul Bacău comuna sa natală⁴. Între timp, asasi-

⁴ *Ibidem.*

nii au fost judecați și condamnați, iar la intervenția unui cunoscut lider U.D.M-rist, care a pledat la proces ca avocat al acuzaților, aceștia au fost grațiați de fostul președinte Ion Iliescu .

În comuna Sântionlunca, la moara din localitate, se află o placă comemorativă, dezvelită în 1971, cu următorul text: „Aici a căzut la datorie, în lupta cu flăcările, pentru salvarea morii, soldatul Vasile Popiuc, din Compania de Pompieri Sfântu Gheorghe“. Soldatul Vasile Popiuc a murit pe timp de pace, la 25 august 1969, în timp ce salva vieți omenești. Este înmormântat în comuna Moldova-Sulița, județul Suceava.

La Miercurea-Ciuc, în fața sediului Poliției județene a fost înălțat un monument, care din motive asupra cărora nu mai zăbovim nu face referire la nici un erou, nominalizat în mod direct.

Un alt erou al Ministerului de Interne, ce nu are nici măcar parte de o placă memorială este fostul plutonier de poliție Liviu Teofil Chenchișan. Acesta lucra, în 1989, ca șef de post în comuna Dealu, județul Harghita. A fost agresat de patru infractori din comună, de naționalitate maghiară, fiind ucis în bătaie, apoi, cadavrul, incendiat, a fost părăsit într-o curte din localitate. Soția subofițerului, de etnie maghiară, și cei doi minori au fost salvați de câțiva cetățeni cu suflet generos, ulterior părăsind definitiv județul Harghita. Fostul subofițer este înmormântat în cimitirul din localitatea Beclean, județul Bistrița, iar asasinii au fost grațiați.

Sintetizând datele expuse până aici, putem avansa și câteva concluzii referitoare la situația monumentelor dedicate eroilor Internelor din zona analizată. Astfel, pentru jandarmi, pompieri și polițiști nu s-au construit (cu o excepție care confirmă regula) monumente care să facă trimitere la perioada interbelică; jertfele omenești și sacrificiile produse pe timp de pace au fost, în cele mai multe cazuri ascunse, negate, minimalizate; nu s-au înălțat monumente și nu s-au aplicat însemne la căpătâiul eroilor căzuți în Campania din Est (în timp ce foștii combatanți, etnicii maghiari au beneficiat, în unele cazuri de asemenea privilegii; multe construcții semnalate în urmă cu 2-3 decenii au dispărut sau se află în stadiu avansat de degradare; în nici o lucrare de specialitate nu se fac refe-

riri la starea monumentelor, la „intervențiile“ de ordin arhitectural și constructiv făcute de-a lungul anilor, unele cu totul neinspirate și chiar făcute cu rea voință.

Multe sunt însă situațiile similare, când fapte care, în mod normal nu pot fi date uitării, sunt pur și simplu negate, eludate sau ascunse. Sângele morților cere însă dreptate. Nu pentru noi, ci pentru urmașii noștri, pentru cei ce vor veni și ne vor judeca. Poate că atunci vor ieși la lumină și alte fapte și întâmplări, numărul crucilor, al mormintelor și însemnelor comemorative va spori semnificativ. Atunci când se va scrie istoria reală a conviețuirii interetnice din aceste județe, când vor dispărea patimile și se vor șterge rivalitățile, vom avea și noi prilejul să ne numărăm și să ne cinstim eroii.

Intrarea în normalitate

Am semnalat aici câteva monumente și morminte de război din perimetrul județelor Harghita și Covasna, dar mai ales am urmărit destinul lor, de la inaugurare și până în prezent. Unii pot spune că sunt prea puține. Alții, dimpotrivă că și cele care mai sunt lezează demnitatea etniei majoritare. S-a subliniat, în primul rând lipsa unor monumente semnificative privind sacrificiul unei anumite categorii de militari și funcționari ai statului, starea jalnică a celor care încă mai există, delăsarea autorităților, dar și lipsa de interes, în ultimă instanță de spirit gospodăresc, a celor care au în grijă monumentele respective. De bine de rău, astăzi există condiții pentru realizarea de noi monumente, pentru restaurarea și punerea în valoare a celor vechi. Cadrul legal permite demararea de „noi construcții“. De asemenea, arhitecții, artiștii plastici, edilii localităților au mână liberă să treacă la treabă. Entuziasm a existat, la fel și voință publică. Rezultatele însă contrariază. Au apărut mai puține monumente decât ne-am fi așteptat și de cele mai multe ori contestate inclusiv de publicul beneficitar. Încă o dată s-a dovedit că nu libertatea de creație a lipsit artiștilor, ci chiar lipsa de rezonanță cu subiectul abordat. În fond, se poate vorbi chiar de lipsă de har, de tratarea prea „abstractă“, excesiv „estetizată“ a unor subiecte de interes public, cum ar fi sacrificiul,

devotamentul, curajul civic. Avem, din păcate, prea puține monumente de artă dedicate eroismului civic. Multe fapte din trecut și din contemporaneitate riscă să dispară definitiv din conștiința publică în lipsa unor mărturii chiar și sub formă lapidară. Exemple de eroi, modele de comportament, pilde de eroism rămân, din motive mai mult sau mai puțin subiective, în afara perimetrului public.

Credem cu tărie că, cel puțin în acest domeniu nu ar trebui să funcționeze criteriile etnice. Ca reprezentanți ai unui serviciu specializat din Ministerul de Interne ne-am bucura ca între inițiativele locale să figureze și înălțarea de monumente pentru polițiști, pompieri, jandarmi, inclusiv etnici maghiari sau aparținând altor naționalități, care au fost modele de comportament și curaj civic, jertfindu-și viața pentru binele public.

Grija pentru ridicarea și punerea în valoare a actualelor și viitoarelor monumente aparține, în primul rând colectivităților locale. Este bine și în spirit european să lăsăm urmașilor memoria publică imaculată, să tratăm trecutul și prezentul fără nici o nuanță de părtinire, mai ales că monumentele sunt o oglindă a conștiinței publice. Așa cum întotdeauna adevărul iese la iveală, ascunderea sau falsificarea lui se răzbună într-o zi. Comportamentul cetățenilor, chiar dacă nu ne convine la un moment dat, se poate schimba. Iar atunci, atitudinea autorităților nu mai are nici o justificare. Grija pentru construirea monumentelor aparține, desigur, instituțiilor interesate dar în primul rând autorităților locale. Situația monumentelor și cimitirelor din județele Harghita și Covasna aparținând comunității românești este delicată. Amintim că de un tratament similar au avut parte, după 1989 și monumentele „ostașului sovietic eliberator“, exilate astăzi în locuri cât mai izolate, dar de bine de rău protejate, la fel ca orice alte monumente, de convențiile tratatele internaționale la care România a aderat. Un bun gospodar, un primar luminat, un preot cu har sau un comandant de unitate destoinic știe că a construi un monument înseamnă, în primul rând, a face o investiție de durată. El reprezintă o moștenire pentru urmași, un semn al tăcerii și strădaniei noastre omenești. Și atunci de ce să privim lucrurile îngust, sectar, segregaționist? Oare acesta este mesajul pe care îl trans-

mitem urmașilor? Experiența interbelică ne îndeamnă la reflexie. Nici atunci nu erau bani, iar voința politică era la fel de divizată ca și astăzi. Au existat însă minți luminate care au văzut în viitor. M-aș bucura să avem ca națiune cutezanța și vizionarismul acestor înaintași !

De aceea cu toții, reprezentanții instituțiilor publice, Oficiului Național pentru Cultul Eroilor, Biserica, organizațiile cetățenești și Consiliile locale, avem datoria să stimulăm construcția de monumente comemorative. Numai așa vom îndeplini obiectivele pentru care a fost creată societatea „Cultul eroilor“.

În încheiere vor reaminti cuvintele unui precursor⁵ al ideii de patriotism, văzut ca o formă a datoriei civice: „Cultul trecutului este cea mai mare virtute a unui popor. Acest trecut este al părinților, al nostru și al urmașilor noștri, pe care îl transmitem ca pe o scumpă moștenire, ca pe un prețios tezaur“.

Așa să ne ajute Dumnezeu !

⁵ Virgiliu Z. Teodorescu, *Monumentele Marii Uniri*, Ed. M.I., București, 2000.